

Významná osobnost československé rusistiky (K osmdesátinám profesora Miroslava Zahrádky)

Svůj článek k jubilantovým sedmdesátinám jsem kdysi nadepsal *Hledání rudimentárního ruství* a nemusel bych na tom nic měnit, snad jen s doplněním, že osmdesátník prof. Zahrádka tvoří uznávanou kapitolu vývoje československé rusistiky. Každá generace si myslí, že přináší něco podstatného, co zásadně mění vše, tedy i vědní obor. U Zahrádky je cenná jeho návaznost na minulé hodnoty i to, že šel vždy svou cestou, současně však budoval obor a má žáky, kteří se k němu hlásí: to o sobě nemůže říci každý, neboť i naše filologické vědy skýtají mnohé případy velkých badatelů, v jejichž práci nikdo nepokračuje. Zahrádkovi rusisté, nyní již většinou středního, staršího středního a staršího věku, jsou rozeseti po celém bývalém Československu. I když již dávno uplatňují vlastní přístupy a často se od svého učitele vzdálili metodami a preferencemi, zůstal v nich přítomen svou energií, sečtělostí, pílí, invencí a úctou k materiálu.

Jestliže bych české rusisty schematicky rozdělil na ty, kteří k Rusku přikládají spíše evropská měřítká a evropské hodnoty, a na ty, kteří naopak vycházejí z ruského specifika a pak teprve hledají možnosti srovnávání a širší souvislosti, musel bych profesora olomoucké Univerzity Palackého, literárněvědného rusistu Miroslava Zahrádku (roč. 1931) přiřadit k té druhé: jeho vědecká tvorba od samého počátku směřovala k analytickému ponoru do materiálu. Byly mu vzdálené teoretické konstrukce nepodložené tvrdou prací, studiem a zvažováním detailu a v ruské literatuře především toho, co ji odlišuje, čím je specifická; to našel mimo jiné v látkovém i formotvorném tématu války. Zahrádkovu literárněvědnou aktivitu lze rozdělit na několik oblastí: zkoumání válečné literatury, zejména prózy, rusko-české literární vztahy, literárněhistorická analýza ruské literatury 20. století (osobnosti, směry, styly) a systematické sledování ruské literární, zejména prozaické produkce. V tomto smyslu Miroslav Zahrádka byl a je jedním z mála rusistů, kteří byli a jsou současně literárními kritiky, popularizátory a vykladači

ruské literatury, kterou kompetentně zprostředkovávají českému čtenáři. Na počátku řady jeho literárněvědných monografií stojí studie *O vývoji ruské válečné prózy: téma – žánr – styl (1812–1853)*, která vyšla v Olomouci roku 1969. Válce jsou věnovány ještě další dvě práce, a to *Stalingradská bitva v literárním zobrazení: téma – žánr – styl* (Ostrava 1973, 2. vyd. 1975) a *Literatura a válka: etapy a ten-dence zobrazení Velké vlastenecké války v sovětské literatuře* (Praha 1980). Česko-ruským literárním vztahům jsou věnovány dva knižní soubory: *Alexandr Fadějev a Československo* (spolu se Ctíradem Kučerou, Ostrava 1976) a *Sovětská literatura a my* (1981). Jubilant také vedl autorský kolektiv *Malého slovníku rusko-českých literárních vztahů (osobnosti ruské literatury v českém kontextu)*, který vyšel v Lidovém nakladatelství v Praze roku 1986. Nejbližší je mi však jiná Zahrádkova kniha ze 70. let: *Michail Šolochov. Motivy – kompozice – styl* (Lidové nakladatelství, Praha 1975), o níž jsem psal roku 1976 jako čerstvý absolvent brněnské rusistiky. Je to práce srovnávací, nořící se do stylu, kompozice a poetiky, a to jak v rámci ruské (zde Zahrádka využívá svých rozsáhlých znalostí válečné prózy), tak jiných literatur, včetně české (Henri Barbusse, Jaroslav Hašek, Lev Tolstoj); jistým bílým místem jsou však nesrovnatelně důležitější – jak co do kvantity, tak kvality – vrstvy anglosaského písemnictví konce 19. a 20. století. Právě zde dokázal jubilant maximálně propojit tematologii s kategoriemi poetiky, se stylem, symbolikou a popisy přírody. Jeho podání má schopnost zřetelně ozřejmit uměleckou sílu tohoto ruského nositele Nobelovy ceny, jediného, který žil se sovětským režimem sice v rozporném, ale jinak víceméně konformním soužití.

Zahrádka pravidelně přispíval a přispívá do významných literárněvědných, rusistických periodik u nás i v zahraničí, jeho studie byly publikovány na stránkách tehdejší Československé rusistiky, v různých sbornících u nás, v Polsku, v bývalé Jugoslávii, Rusku a jinde, stejně jako četné ohlasy na jeho práce; nelze ani zapomínat na jeho aktivitu v České asociaci rusistů a MAPRJAL. Jeho zásluhou se v Olomouci vydávala a nyní jako časopis vydávají *Rossica Olomucensia* a Olomoucké dny rusistů jsou uznávaným mezinárodním fenoménem, jenž svědčí o koncepci olomouckého slavistického a rusistického pracoviště. Habent sua fata libelli – ale ještě složitější osudy mají lidé. Právě z tohoto hlediska nutno ocenit Zahrádkovu noblesu, s níž vnímal a přijímal práce, které mu nebyly svým naturelem, metodou a uchopením látky příliš blízké. Na sklonku 80. let 20. století vychází kniha, kterou Zahrádka napsal spolu s jiným olomouckým rusistou a básníkem Dušanem Žváčkem pod názvem *Současná sovětská literatura let osmdesátých* (Olomouc 1989). K problémům tzv. socialistického realismu se jubilant kriticky vrací v brožuře *Dogmata a živý literární proces* s podtitulem *Jak vznikala úzká norma socialistického realismu a jak s ní ruská literatura bojovala* (Olomouc 1992). Další publikací vyrovnávající se se současnou literaturou byl *Ruský literární proces 80. a začátku 90. let* (Olomouc 1994). Kromě toho je Zahrádka autorem kompendia *Současní ruští prozaici* (Plzeň 1997) a spoluautorem (s J. Sovákovou)

Významná osobnost československé rusistiky

dvoudílného spisu *Literaturnyje tečenija i ličnosti russkoj literatury XX veka* (Plzeň 2000–2001).

Jádrem Zahrádkovy literárněvědné produkce 90. let je však nepochybně dlouho očekávaná monografie *L. N. Tolstoj a ruská próza*, kterou vydalo olomoucké nakladatelství bratří Kašparů Danal s přispěním dvou firem a jejich kulturně založených majitelů. Po dlouholetých odbočkách, jimiž Zahrádka obohatil českou recepci ruské literatury, se tu vrací k hutné, analytické, faktografií nasycené práci, v níž zkoumá souvislosti Tolstého prózy s jinými ruskými autory, jako byli mj. M. J. Saltykov-Ščedrin, I. S. Turgeněv, V. M. Garšin nebo A. Kuprin. Poslední část práce tvoří líčení válečné prózy z rusko-japonské a první světové války. Zahrádka celoživotní zaujetí tzv. válečnou prózou vyvolávalo dvojí reakce: uznání i kritiku, neboť bylo někdy chápáno jako málo literární a umělecké. Zahrádka však prokázal, že zkoumání této specifické vrstvy v ruské literatuře má smysl a přispívá k poznání onoho rudimentárního ruství, bez něhož bychom ruské literatuře tak dobře neporozuměli.

Práce *L. N. Tolstoj a ruská próza: stránky z historie ruské válečné prózy 1812–1917* (Danal, Olomouc 1996) je příkladem Zahrádkovy analytické, literárněhistorické, faktograficky důkladně podložené metody. Doslova per aspera ad astra: literárněvědná práce je pro něho tvrdým bojem s kluzkostí materiálu a úporným hledáním materiálových a myšlenkových souvislostí; své závěry dělá s úzkostlivým lpěním na detailu, aby ho myšlenky neodvedly od textu. V této konkrétnosti a hutnosti, stejně jako ve schopnosti kritického hodnocení pramenů a umění formulační zkratky je síla Zahrádky jako literárního vědce, síla, která tvaruje jeho badatelský profil a současně buduje jeho nezastupitelné místo v československé rusistice.

O jeho bohaté činnosti v 21. století svědčí reprezentativní *Bibliografie* (Olomouc 2010) a doplněný a rozšířený *Slovník rusko-českých literárních vztahů* (Ofčis, Ústí nad Orlicí 2008), kolektivní dílo, které je jeho dítětem, *Maxim Gorkij v ohlasech české kritiky přelomu 19. a 20. století* (2001), učebnice *Ruská literatura XIX. století v kontextu evropských literatur (osobnosti a dialog literatur, 2005)* a *Ruská literatura XX. století (literární proudy a osobnosti, 2003)*, Toulky s ruskými spisovateli (Ofčis, Ústí nad Orlicí 2007), o kterých jsme s uznáním psali v našich periodikách.

A v neposlední řadě je Zahrádka dominantním vykladačem podstatných směrů moderní ruské prózy svými studii a doslovy ke knihám řady autorů (A. Fadějev, A. Adamovič, D. Granin, M. Gorkij, D. Furmanov, V. Ličutin, I. Druťá, J. Bondarev, I. Afanasjev, A. Prochanov, M. Šolochov, G. Baklanov, K. Simonov, A. Bek, V. Bělov); uváděl také práce druhdy začínajících rusistů, například známou „mozaiku sovětské literární skutečnosti“ *Odpovědnost tvorby Vladimíra Novotného*, kdysi svého olomouckého aspiranta. Jistě si mnozí z jeho žáků na něho u příležitosti jeho životního jubilea rádi vzpomenou.

Ivo POSPÍŠIL

A last but not least zkřížil Zahrádka kord se samotnou literární uměleckou tvorbou, ale její posouzení ponechám povolanějším. Nicméně i to je pro jeho habitus příznačné: není mezi literárními vědci zase tolik těch, kteří si dávají úspěšné schůzky s múzami.

Ivo POSPÍŠIL